

DE HEERIAAN

Contactblad van de Congregatie Dochters van Maria en Joseph
Zusters van de Choorstraat

JAARGANG 41
WINTER 2012

- Een steen die spreekt
- Een man om nooit te vergeten
- Zomaar een zondag

IN
OMNIBUS
CHARITAS

‘Als zusters van liefde zijn wij samengeroepen om gemeenschap te vormen ten dienste van het Rijk Gods.

In onderlinge liefde en solidariteit en als gelovigen onderweg, willen wij een gemeenschap opbouwen, waarin Gods Geest van liefde tot uitdrukking wordt gebracht’.

Bron: Constitutiën nr.11 Can. 602

Voorwoord	4
Indonesië	
• <i>De geschiedenis van Indonesië deel 4 van 4 (slot)</i> door Zuster Veronie	5
• <i>Balletuitvoering dove kinderen Wonosobo</i> door Zuster Antonie	11
Vroeger – Nu	
• <i>Een steen die spreekt (Kapel Moederhuis)</i> door Zuster Raphaël	13
• <i>Een man om nooit te vergeten</i> door Zuster Cecilia	15
Actualiteiten	
• <i>Jubilea 2013</i>	17
• <i>'Houd uw lampen brandend' (beeldmeditatie)</i>	18
• <i>Creatief de winter</i> door Zuster Alexia	19
• <i>Wie zet een 'punt'</i> door Zuster Cecilia	22
• <i>Zomaar een zondag</i> door Zuster Til	23
• <i>Zuster Antonio 100 jaar</i>	24
Overweging door Zuster Augusta	
• <i>Verwachting</i>	25
Iconen door Zuster Leonie	
• <i>De Iconostase</i>	26
• <i>Het altaarkruis in de St. Catharinakerk (de Kruiskerk)</i> te 's-Hertogenbosch door Ton Vogel	29
Column door Zuster Lisette	
• <i>Wonen in een legerkamp</i>	32
In Memoriam	
• <i>Zuster Prisca Aardenburg</i>	34
• <i>Zuster Marie Grignon Fransen</i>	36
Agenda	38
Colofon	39

Voorwoord

Wie zijn wij zonder U?

Iets in ons, zo kwetsbaar
als een kaarsvlam, trilt
van oneindig vertrouwen.

Iets in ons, sprakeloos
als een kind, stamelt
over leven onverwoestbaar.

Iets in ons, als de ochtend
onder dauw bedekt, weet U
het Hart van ons bestaan.

Laat het niet overbluft,
afgetroefd worden, want
wie zijn wij zonder U?

Door Peer Verhoeven

*Wij wensen u een hele mooie Kerst
en een bijzonder gelukkig 2013.*

Redactie Heeriaan

De geschiedenis van Indonesië

(Kongregasi Putri Maria dan Yosef)

Groeiend op weg naar zelfstandigheid

Deel 4 van 4 (en tevens slot)

Door Zuster Veronie Franken

Indonesianisering

Zuster Cecilia van der Poel had vanaf 1971 als bestuurslid de verantwoordelijkheid voor de contacten met de missie. Ook als Algemeen Overste (1983-1989) was zij nauw betrokken bij de ontwikkelingen in Indonesië. In een gesprek met Marjet Derks¹ vertelt zij hier onder meer over:

‘Met het oog op de toekomst hebben we onze Indonesische zusters zoveel mogelijk laten studeren. Dat gebeurde bij de Jezuïeten in Yogyakarta. Ze studeerden bijvoorbeeld theologie, psychologie, Engels, sociologie en catechese, al naar gelang hun capaciteiten en aanleg’.

‘Onze Indonesische regio had een eigen bestuur, het zogenaamde Team Pimpinan, dat aanvankelijk geheel uit Nederlandse zusters bestond. Ze kwamen iedere maand bij elkaar om de zaken van hun regio te bespreken. Als Algemeen Bestuur vonden wij dat daar ook Indonesische zusters bij moesten zijn. In 1976 veranderde de samenstelling dan ook en werden twee Indonesische zusters gekozen om samen met de Nederlandse zusters te overleggen en besluiten te nemen. Die twee waren nog niet voor eeuwig geprofest (wat eigenlijk een voorwaarde was om in het bestuur te mogen), maar we waren er toch wel zeker van dat ze zouden blijven.

Die verandering in bestuurlijke samenstelling was het begin van de indonesianisering. Iedereen begreep wel dat de Nederlandse zusters niet altijd

zouden blijven en dat de Indonesische zusters verder moesten kunnen leven in de traditie van hun eigen cultuur.

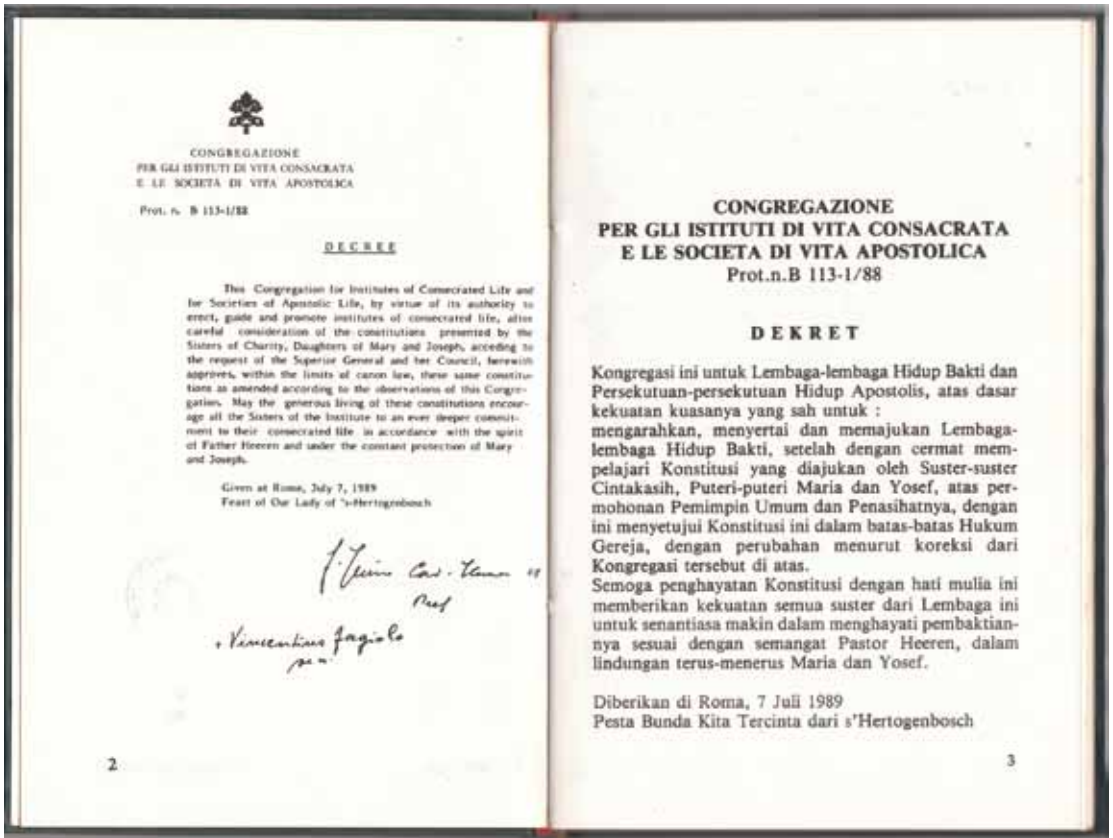
Gemakkelijk verliep dat allemaal niet. Toen de zusters in 1980 een Team Pimpinan kozen, dat alleen uit Indonesische zusters bestond, betekende dit dat de Nederlandse zusters moesten gaan gehoorzamen aan zusters die niet alleen een stuk jonger waren dan zijzelf, maar die ze bovendien zelf nog hadden opgeleid. Dat viel natuurlijk niet mee (...). Het was een moeizaam proces, ook omdat we toen nog niet zo gemakkelijk contact konden hebben. Faxen of e-mailen behoorde nog niet tot de mogelijkheden en per telefoon waren mensen soms moeilijk te verstaan’.

‘In 1989 werden onze nieuwe Constituties² door Rome goedgekeurd. De Indonesische zusters kregen er ook een vertaling van en waren er heel gelukkig mee’.

5

>

Regelmatig ging het Bestuur vanuit Nederland op visitatie³ in Indonesië.

In 1990 had het bezoek van Zuster Giovanni van Lochem en Zuster Toos Haans de volgende doelstellingen:

1. De toekomst van de Congregatie in Indonesië.
2. Eventuele nieuwbouw.
3. Een nieuwe bestuurskeuze.

Er werden duidelijke taakomschrijvingen en taakverdelingen gemaakt en in Gondang werd een nieuwe missiepost opgericht.

Loskoppeling?

Bij de visitatie in 1993 stond opnieuw de toekomst van onze Indonesische Regio centraal. Bij gebrek aan voldoende krachten, wilde men proberen de Congregatie los te koppelen van het Instituut voor Doven. Bij eerdere

visitaties was al naar voren gekomen dat de eindverantwoordelijkheid voor de 'eigen' school alsook voor het daaraan verbonden internaat, een veel te zware last was voor het kleine aantal zusters in Indonesië.

Ook de andere bestuurlijke en leidinggevend taken van de Congregatie konden slechts verdeeld worden over de negen Indonesische zusters die op dat moment voor eeuwig geprofest waren. Naast hun eigen baan waren zij teamlid en/of hadden zij de zorg voor de vorming en begeleiding van de jonge zusters.

En toch... in tegenstelling tot vorige visitaties, bleek dat de Indonesische zusters de loskoppeling helemaal niet meer wilden! Hun argumenten waren:

- Het gaat erg goed op de school en het internaat, wij hebben alle problemen overwonnen.
- Als wij het instituut aan een andere stichting overdoen, wordt het alleen maar slechter.
- De stichtingen die onder de Bisschop vallen gaan allemaal zéér slecht.
- De geprofeste zusters kunnen het niet goed accepteren, dat wij moeten loskoppelen.
- Onze Constituties zeggen dat er speciale aandacht moet zijn voor de dove kinderen.
- Wij willen aan het onderwijzend personeel inspiratie en de spiritualiteit van de Congregatie doorgeven.

Met het oog op de toekomst en het belang van beslissingsvrijheid, sloot het Bestuur in Nederland zich bij dit besluit aan. Eveneens schaarde het zich achter de wensen inzake de overige Indonesische projecten en afdelingen.

In het Regiobestuur werden gekozen: Zuster Alfonsa Triatmi (Regionaal Overste), Zuster Antonie Ardatin (teamlid) en Zuster Veronika Iendrawati (teamlid).

Provincie

En hoe verder? Men zag in gedachten een heleboel problemen opduiken zoals bijvoorbeeld het zelfstandig worden van de Indonesische Regio. Maar tegelijkertijd was het ook een gezamenlijke uitdaging: *'Liever zelfstandig dan een fusie met een andere Congregatie, dat nooit!'*

In 1995 was er weer een Kapittel⁴ in Nederland. De Indonesische zusters hadden zich goed voorbereid. Regionaal Overste Zuster Alfonsa maakte een historisch overzicht. Zij schreef daarin onder andere:

'Het succes van de opleiding lag in Moeder Leonardo Tooten, die in ons de liefde kweekte

voor de kleine, zwakke en arme mens, zoals onze Stichter, Pastoor Jacobus Antonius Heeren, die bezat. Wij, de eerste generatie Indonesische zusters, hadden het voorbeeld van onze zusters missionarissen, die onvermoeibaar streden voor het welzijn van ons volk en ons echt inspireerden, zodat wij het aandurfdën ons te verbinden met de Congregatie Dochters van Maria en Joseph, die zo hard aanvulling nodig had om de Indonesische Regio te versterken'.

In dit Kapittel werd een héél belangrijke stap gezet met het besluit dat de Regio Indonesië in 1997 een Provincie zou worden. De Indonesische Kapittelleden gaven de Congregatie de volgende boodschap:

BOODSCHAP

VAN DE INDONESISCHE KAPITTELLEDEN.

Een nieuwe fase is geopend voor onze congregatie.
Een opgroeiend kind is volwassen geworden.
Wij zullen elkaar bijstaan en ondersteunen
in de beproevingen van het leven
door ons bewust te zijn van onze verantwoordelijkheid
om elkaar pastoraal bij te staan.

Dat de jonge volwassen persoon
zich steeds verder zal ontwikkelen
om eigen wegen in te slaan.

Zo is het beeld van de Indonesische Regio,
waarvan besloten is dat het een Provincie zal worden
op weg naar zelfstandigheid.

Dank voor deze genade.

Dat de Heer ons altijd op onze weg zal vergezellen.

In 1997 werd Zuster Alfonsa de eerste Provinciaal Overste van Kongregasi Putri Maria dan Yosef. In 2003 werd het Provinciaal Bestuur uitgebreid tot vijf leden. Zuster Antonie werd gekozen tot Provinciaal Overste. Enkele maanden later werd Zuster Rosa de Lima Wigink in Nederland Algemeen Overste.

Het is nog niet zo ver gekomen dat de Indonesische Provincie een zelfstandige Congregatie is, met eigen constituties. Het aantal zusters is te klein om een Pauselijke Congregatie te worden. Er moeten andere wegen gezocht worden.

In 2007 is er in Nederland weer een Kapittel. Al jarenlang doen daar twee Indonesische zusters aan mee. Deze keer wordt Zuster Antonie in het Algemeen Bestuur gekozen! Het is het begin van een nog nauwere

Groei en bloei

Vanaf de jaren tachtig nam het aantal nieuwe afdelingen op Java toe, zowel in de steden (Jakarta, Yogyakarta en later Banyumas) als op het platteland. De zusters werken in het middelbaar onderwijs, de ziekenzorg, ouderenzorg en parochies. Zij ondersteunen arme boeren met voorlichting over betere en duurzame productiemethoden en met kredietbanken zodat ze tegen gunstige voorwaarden leningen kunnen afsluiten. De zusters zijn ook actief in de strijd tegen vrouwenhandel. Het specialistische onderwijs aan doven en doofblinden staat op een hoog peil.

Enkele hoogtepunten van de afgelopen jaren zijn:

- De opening van de nieuwbouw van de Helen Keller school met internaat voor doofblinde kinderen in Yogyakarta op 13 en 14 februari 2007. Op het feest mag Prisca Wijaya dansen. Op de foto voert zij met Zuster Agnes Santi Kadaryati PMY een gesprek in gebarentaal.

- In 2008 bestaat PMY 70 jaar. De zusters krijgen een groot cadeau uit Nederland: de aanleg van hun eigen Kerkhof op het terrein van het Moederhuis in Wonosobo. Het is heel mooi geworden, met niet alleen graven maar ook een Gebedsruimte, een Mariabeeld en een Kruisweg rondom. Het kerkhof is gereali-seerd door architect Mr. Ir. Ag. Djoko Istiaji uit Yogyakarta.

- Op 21 februari 2009 werd het kerkhof plech-tig ingezegend met een Eucharistieviering. Zuster Rosa, frater Harrie van Geene C.M.M. en mevrouw Plony van Beek waren hierbij aan- wezig. Tijdens deze viering werd ook Moeder Maria Alacoque in het midden van het kerk- hof herbegraven, net zoals Pastoor Heeren in Nuland. Zuster Antonie: *'Het kerkhof betekent heel veel voor ons. Wij voelen heel diep de vreugde dat Moeder Maria Alacoque nu terug is in Wonosobo; zij is nu weer in ons midden. Na 54 jaar 'gewoond' te hebben op een ander kerkhof, is zij nu terug op de plek waar zij haar leven onder ons begonnen is. Wij kunnen nu zelf voor haar zorgen!'*

- Juli 2012: Inzegening van de nieuwbouw van het Provinciaal in Wonosobo in aan- wezigheid van Zuster Rosa en Zuster Paula.

Het graf van Moeder Maria Alacoque in het midden van het kerkhof.

7 juli 2012: professie van Zuster Vincentia Anastasia Soendari. PMY bestaat uit 27 geprofeste zusters, 4 zusters met tijdelijke geloften, 2 novicen en 1 postulant.

10

samenwerking. Over zelfstandig verder gaan wordt niet meer gesproken. Er wordt vooral veel aandacht besteed aan het overdragen van de spiritualiteit van de Congregatie, het erfgoed van Pastoor Heeren.

Vanaf september 2010 is Zuster Theresianne Trisnawati Algemeen Econoom van de congregatie. Vanwege deze functie woont zij in het Moederhuis in Den Bosch. Ook Zuster Antonie is daar vaak. Zo'n drie maal per jaar komt zij in haar functie van Algemeen Bestuurslid voor een maand naar Nederland. Zij wordt dan telkens vergezeld door een zuster die voor eeuwig geprofest is en die de bakermat van de Congregatie mag leren kennen. Het schept een hechte band voor de toekomst: dan zijn wij in Nederland allemaal te oud, maar in Indonesië leven de Dochters van Maria en Joseph voort in de

Kongregasi Putri Maria dan Yosef

In grote lijnen is dit de geschiedenis van onze zusters PMY. Wij hopen dat zij in de Heeriaan verslag blijven doen over de wijze waarop ze de spiritualiteit van de Congregatie uitdragen. <

KONGREGASI PUTRI-PUTRI MARIA DAN YOSEF

¹ *Tempo doeloe, tempo sekarang: het proces van indonesianisering in Nederlandse orden en congregaties* (2004).

² Constituties zijn de pauselijk goedgekeurde leefregels van een kloosterinstituut.

³ Visitatie is de uitoefening van het toezicht op een klooster door of namens de kerkelijke overheid, werk-bezoek.

⁴ Het Kapittel is het hoogste adviesorgaan dat elke zes jaar bijeenkomt om de koers uit te zetten en een nieuw bestuur te kiezen.

Balletuitvoering dove kinderen Wonosobo

In het voorjaarsnummer van dit jaar, kon u in de Heeriaan de artikelen lezen: 'De dansende non' (deel I en II). Beiden gingen over de betekenis van dans (met name ballet) en muziek in de wereld van dove kinderen.

Tijdens het jongste werkbezoek van Zuster Rosa en Zuster Paula aan Indonesië, werden zij getraakteerd op een balletvoorstelling door dove kinderen in Wonosobo. De kinderen beeldden in hun dans de geschiedenis van de Congregatie PMY uit. Een verslag:

door Zuster Antonie Ardatin

Wat komt er allemaal bij kijken

De kinderen zijn al een jaar aan het oefenen voor de voorstelling van vandaag (24 juli 2012).

Er zijn vijf kinderen die de eerste vijf zusters in Indonesië uitbeelden.

(Zuster Maria Alacoque, Zuster Bonaventura, Zuster Augustina, Zuster Geertruida en Zuster Canisia). Vijf anderen spelen het schip waarop de zusters naar Indonesië varen in 1938 en er zijn zelfs een paar kinderen die spelen dat ze de golven van de zee zijn (onder die boot).

Dan zijn er vijf kinderen die de eerste leerlingen moeten voorstellen, zes kinderen die dansen als Japanse soldaten en zes andere kinderen die dansen als Nederlandse soldaten.

De leerlingen worden muzikaal begeleid door gamelanmuziek, gemaakt door hun onderwijzers en onderwijzeressen. De instrumenten van deze muzieksoort kunnen hele lage tonen maken die voor de dove kinderen te voelen zijn. Er zijn ook kinderen die middels het gehoorapparaat toch iets opvangen.

11

>

Japanse soldaten

12

Op die manier is het mogelijk om ze te laten dansen op de muziek.
Hierbij wordt ook de motoriek verder ontwikkeld.

Volgens mij vangen we eigenlijk vier vliegen in een klap hiermee:

1. Trainen gehoor – vibraties;
2. Motorische vooruitgang;
3. Het leren van de geschiedenis van PMY;
4. Optreden is goed voor het zelfvertrouwen.

De balletuitvoering

(De muziek start).

De zee is mooi en de 'golven' zijn prachtig! (witte kleding met blauwe shawls). Vanuit de verte komt een 'groot schip' dichterbij, met daarin 'vijf zusters'. 'Het schip' beweegt sierlijk over de zee. In Wonosobo gaan 'de zusters' aan het werk met de eerste 'leerlingen'.

Er zijn ook ondeugende leerlingen bij! Maar het werk gaat goed en groeit.

Maar dan...'Japanse soldaten' komen op, met hun bajonet in de aanslag. Zij dansen een soldatendans. Heel anders, dan we tot nu toe zagen in de voorstelling, maar ook erg mooi! De 'Japanners' brengen de 'zusters' naar een kamp, waar ze gevangen worden gezet. Hun expressie wordt ook heel goed tot uiting gebracht.

Daarna komen de Nederlandse soldaten op met hun geweren. Het is 1947.

Hier is de dans weer anders, dan de vorige soldatendans. Weer wat later hervatten de 'zusters' hun activiteiten op school weer.

Na afloop van het ballet was ik natuurlijk nieuwsgierig of alles duidelijk te volgen was geweest voor Zuster Rosa en Zuster Paula. Dat konden beiden beamen. <

De zusters worden gevangen genomen.

Een steen die spreekt

Enige tijd geleden is tegen de buitenmuur van de kapel een gedenksteen geplaatst. Omdat niet voor iedereen duidelijk is wat de betekenis van deze steen is, wil ik er graag iets over vertellen.

Door Zuster Raphaël Pirovano

Op onze oude aspirantenplaats (zo ongeveer tussen onze kapel en het appartement Choorstraat 23) was een deur naar de gang tegenover de ziekenkamer. Boven die toegangsdeur was een zware gedenksteen ingemetseld. 1843 staat erop. Op het eerste oog een nogal merkwaardige plek, zo achteraf op een binnenplaats. Er gaat echter een geschiedenis aan vooraf.

Op 19 juli 1820 werden twaalf arme vrouwen in het Liefdegesticht opgenomen. Zij werden daar geplaatst door het Armbestuur voor f60 per jaar. Het huis aan de Choorstraat moet wel groot geweest zijn, want de vrouwen woonden bij de zusters in tot 1842. Door een onbekende oorzaak brak in de nacht van 4 op 5 april brand uit in de slaapzaal van de vrouwen. Het achterste gedeelte van het huis en de keuken waren daarna niet meer te gebruiken. De vrouwen werden in het Gasthuis¹ opgenomen.

Er waren al eerder plannen gemaakt voor een betere indeling van het huis. Door de brand kwamen deze plannen in een stroomversnelling. *‘Daags na de brand kocht de Congregatie van Mechelina van den Bosch een naastgelegen vervallen huis, de Poort genaamd. Dat huis bestond uit vier woningen en een pakhuis waar nog een andere woning tegen aangebouwd was. Er was een open plaatsje en een bleekveld bij. En dat alles voor een bedrag van f 2.650’.*

Er waren nu wel huisjes, maar er moest ook gebouwd worden. Om die nieuwbouw te

13

kunnen bekostigen opende Pastoor Heeren een renteloze lening. De ingeschreven som bedroeg f16.500. Bij loting werd deze lening afgelost, voor het laatst in 1853. De terugontvangen schuldbekentenissen werden door Pastoor Heeren verbrand!

De ‘achterbouw’, waarvan de kosten in totaal f31.244,04 bedroegen, was zo’n geweldige verbetering, dat het wel een gedenksteen waard was.

>

De Latijnse tekst luidt:

14

†
IHS
D O M.

Patri orphanorum
et iudici viduarum;
qui inhabitare facit
unius moris in domo.

Psalm 67
1843

en de vertaling:

†
in dit teken
Jezus Christus
is de Heer:

Aan de Vader van de wezen
en de Rechter van de weduwen
die hen laat wonen
in een huis met een gezamenlijke
levenswijze.

Psalm 67
1843

Wie de tekst heeft samengesteld is niet bekend. Hij is gebaseerd op psalm² 67 en geeft de intentie van Pastoor Heeren weer: opvang en huisvesting van arme vrouwen én meisjes. De zusters waren gestopt met het besteden van meisjes in kostgezinnen. Zij vingen ze voortaan op in eigen huis.

Het jaartal 1843 markeert ook een andere mijlpaal: het Liefdehuis kreeg rechtspersoonlijkheid. Het werd een vereniging, 'ten doel hebbend het geven van onderwijs aan kinderen van het vrouwelijk geslacht, het verplegen van zieken, het verzorgen van oude vrouwen en het opnemen van behoeftige kinderen'.

Terug naar onze tijd. De achterbouw is inmiddels vervangen, maar de gedenksteen heeft opnieuw een ereplaatsje gekregen. <

¹ Een gasthuis was vanaf de Middeleeuwen een instelling waar zieken en ouderen verpleegd en verzorgd werden. 's-Hertogenbosch heeft 25 mannen- en vrouwengasthuizen gehad.

² In de Griekse en Latijnse versie van het Oude Testament is het psalm 67. De Hebreeuwse vertaling heeft een andere nummering, daarin is het psalm 68.

Een man om nooit te vergeten!

Als deze Heeriaan op uw mat valt, zit de Sinterklaastijd er al weer op. De goedheiligman vertrok weer naar Spanje. Het is echter nog december en daarom volgens mij nog wel mogelijk om u wat te vertellen over Sint Nicolaas. Een man die in verschillende fasen van mijn leven een rol heeft gespeeld. Ik vond hem een fantastische heilige. Iemand die van kinderen hield, iemand die voor iedereen verrassingen had, iemand die niemand uitsloot!

door Zuster Cecilia van der Poel

In ons gezin was het Sinterklaasfeest een van de hoogtepunten van het jaar.

Als kind ervaarde je dat als een warm, knus gebeuren waar je al weken van tevoren mee bezig was. Toen ik pas in het klooster was, gaf dat feest aanleiding tot heimweegevoelens!

In het noviciaat moesten we liedjes zingen voor de heilige man en toen kwam er een zuster binnen met een zwarte lap voor haar gezicht waar twee gaten voor haar ogen in waren geknipt. Ze droeg een zak met snoepjes en pepernoten en onder ons zingen strooide ze het een en ander op de grond. Iedereen kroop over de vloer en legde haar buit op de tafel. Wat negatief dacht ik: 'Wat flauw, zijn we volwassen?' Alles wat ik opgeraapt had, gooide ik weer opnieuw omhoog en ik deed dat zo vlug, dat iedereen dacht dat 'die Piet' dat deed! Omdat de vloer maar niet leeg werd, kreeg men het toch in de gaten en ik hoorde een stem die hard riep: 'Cecilia laat dat!'

Later toen ik in Sint-Michielsgestel was, was het Sinterklaasfeest ook een gemeenschapsgebeuren! We hadden een Overste die van humor hield. We maakten kleine cadeautjes voor haar die ze later weer uitdeelde als je naar je familie ging. We hadden haar scrabble geleerd en dat vond ze een gezellig spel maar ze maakte er maar wat van! Ze voegde verschillende woorden gewoon aan elkaar bijvoorbeeld water, saus en po. Dat werd één woord 'watersauspo'. Ooit van gehoord? Met Sint Nicolaas hadden we één groot scrabble bord gemaakt met daarop: 'watersauspo'. Onder iedere letter een klein pakje voor haar! >

Het werd altijd een heel gezellige avond, want er waren ook veel creatieve zusters in onze gemeenschap. Zuster Irena, die dansles gaf aan de dove kinderen kwam een keer op zo'n avond binnen. Ze was voor de ene helft Sinterklaas en voor de andere helft was ze Zwarte Piet. Ze droeg een halve mijter, een halve baard en snor, een halve mantel. Een half wit gezicht had ze ook. Haar andere wang was zwart, aan die kant droeg ze een halve pet, een halve broek. Het was heel komisch om te zien. Maar wat was het knap toen ze met één been plechtig liep en met haar andere been een dansje maakte. Het was jammer dat we in die tijd nog geen foto's maakten. Het was een gezellige avond met spelletjes en liedjes.

16

Ik werd eens gevraagd om voor de kleine dove kindjes Sinterklaas te zijn. Het was voor mij een heel bijzondere ervaring. Ik kwam plechtig binnen, maar de dove kinderen kunnen niet zingen. Even bleef het stil, maar iemand zette toen een bandrecorder aan en zo hoorde je toch Sinterklaasliedjes. Ik nam zo'n kleintje op schoot, maar door mijn baard en snor kon ze niet liplezen. Ze wist daar raad op. Triomfantelijk trok ze mijn snor eraf en stak die blij omhoog. Ik drukte de snor weer boven mijn mond en het geloof ging niet weg!

Daarna moest ik Sinterklaaspakketten uitdelen aan het personeel. Een echte belevenis! Ik zette een zware stem op en kon zo tegen iedereen wat zeggen.

Niemand had me herkend en ik hoorde zeggen: 'Weet jij wie die Sinterklaas is?' 'Nee, ik herken er niets van', was het antwoord! Dat was ook mijn bedoeling geweest.

In 1962 stond het Sinterklaasfeest van de zusters in het teken van het Tweede Vaticaans Concilie. 52 Concilievaarders zaten met hun gaven in de refter. Evenveel als het aantal

zusters! En hoe? De pakketjes zaten in een bijeengebonden wit kussensloop met daar bovenop een gezicht, compleet met baard en mijter. Enkele rijen boven elkaar zaten ze, het was een prachtig gezicht.

Daar is helaas geen foto van, maar ook in de klassen speelde het Concilie. Een tijdschrift voor de Jeugd had een tekenwedstrijd georganiseerd. Mijn klas wilde graag meedoen. Een van de meisjes tekende de Bisschoppen in gesprek rondom de tafel. Op de tekening bleef één stoel leeg. Ik vroeg aan dat kind wat dat betekende. 'Die Bisschop moest naar de wc', was het antwoord. De tekenares kreeg hiervoor de eerste prijs!

Toen ik later in Den Bosch woonde, hadden we gewoon een gezellige avond met een hapje en een drankje en kleine verrassingen voor elkaar. Nu ben ik op een leeftijd dat ik het allemaal maar laat gebeuren – maar altijd heb ik nog een dankbaar gevoel voor degenen die zich voor dit feest inzetten. Het is echt geen kleinigheid! <

ACTUALITEITEN

Jubilea in 2013

75 jaar in het klooster:

1938 – 27 december – 2013
Zuster Marie Bernadette Romeijnders,
Moederhuis 's-Hertogenbosch

1938 – 27 december – 2013
Zuster Gaudeta Hamers, Sint Jozefoord Nuland

60 jaar in het klooster:

1953 – 22 februari – 2013
Zuster Veronie Franken, Moederhuis 's-Hertogenbosch

1953 – 27 september – 2013
Zuster Ancilla Willemsen, Moederhuis 's-Hertogenbosch

1953 – 27 december – 2013
Zuster Pia Maria van de Vall, Moederhuis 's-Hertogenbosch

50 jaar in het klooster:

1963 – 4 juli – 2013
Zuster Corrie van Boxtel, Moederhuis, 's-Hertogenbosch

INDONESIË

25 jaar in het klooster:

1988 – 7 juli – 2013
Zuster Agnes Shanti Kadaryati, Gemeenschap Klaten, Java

1988 – 7 juli 2013
Zuster Bernadetta Anak Sutriyani, Gemeenschap Klaten, Java

ACTUALITEITEN

Houd uw lampen brandend (beeldmeditatie)

Soms dan hoor je, zie je, of lees je zo iets bijzonders, dat je het wilt delen met anderen.

Zuster Ina Hassink wees de redactie op onderstaande beeldmeditatie.

De redactie schaart zich volledig achter Zuster Ina; dit is te mooi om voor jezelf te bewaren.

We kijken naar een kerstvoorstelling. De aanbidding van het pas geboren Kind door Jacob Claesz uit 1513. Want wat Jezus ons vandaag voorhoudt in het evangelie, zien we Jozef op dit schilderij doen: 'Houd uw lampen brandend.' In de spreukband die erbij staat afgebeeld, lezen we dat Christus' geboorte straalt als een helder licht.

Christus is het licht van de wereld. Dat staat ook te lezen bij de evangelist Johannes: 'In Hem was leven. En het Leven was het Licht van de mensen. En het licht schijnt in de duisternis. Het ware licht dat iedere mens verlicht, kwam in de wereld...' (Johannes 01,04-05.09). De kaars in de hand van Jozef verwijst dus naar het pas geboren Christuskind dat in de wereld is gekomen.

Met die uitleg in gedachten zien we hoe zorgvuldig de kunstenaar zijn voorstelling heeft opgebouwd. In tegenstelling tot vele andere kerstafbeeldingen staat hier niet de persoon van de kleine Jezus in het middelpunt, of Maria. Nee, nu bevindt zich Jozef in het centrum, of beter nog: de kaars die Jozef vasthoudt. Volkomen onopgemerkt eigenlijk. Want de aandacht van alle aanwezigen op het schilderij is wel degelijk gericht op het kind. Behalve dan op de achtergrond de os en de ezel: die hebben meer aandacht voor de ruif met voer. (Maar ook die verwijst naar het kind dat op stro ligt: als geestelijk voedsel voor de mensen. Net als de korenschoof op de voorgrond. Toespeling op de eucharistie!).

Wij richten vandaag echter vooral onze aandacht op de kaars die Jozef in zijn hand

houdt. We zien hoe behoedzaam hij de vlam afschermt. Prachtig beeld van zijn taak als voedstervader: hij moet het licht van de wereld behoeden en beschermen. Dat zal hij straks in daden omzetten. Als hem gezegd wordt dat de koning het kind naar het leven staat. Dat hij het kind en zijn moeder onder bescherming moet nemen en naar Egypte moet vluchten. Dat alles zien we hier al afgebeeld in dat ene zorgvuldige gebaar van die hand rond de vlam. Houd uw lamp brandend.

Het licht van de wereld wordt toevertrouwd aan de handen van mensen. Later zal Jezus tegen zijn leerlingen zeggen: "Jullie zijn het licht van de wereld" (Matteüs 5, 14). Dat is alleen maar waar, wanneer wij Jezus' mentaliteit in ons opnemen en tot leidraad van ons leven maken. En waarin bestaat dat 'licht'? In zijn zorg voor hulpbehoevenden, zijn barmhartigheid en vergevingsgezindheid, zijn naastenliefde. Dat is zijn licht in onze wereld die op dit punt zo vaak duisternis verkeert. Dat licht is aan ons mensen, aan mij toevertrouwd. Ik mag

het koesteren en beschermen. Houd die lamp brandend. Wees anders dan de meeste gewone mensen, die zich zo vaak door volkomen andere drijfveren laten leiden.

Is dat alles niet te moralistisch? We moeten in het leven immers al zo veel...?

Dan kijk ik nog één keer naar Jozef met zijn kaars. Naar die hand die zo zorgvuldig de vlam behoedt en beschermt... Wordt die liefdevolle

hand niet tegelijk eerst verwarmd door datzelfde licht?

Ik keer in tot mijzelf en vraag mij af in hoeverre ik mij laat verwarmen door dat licht en in hoeverre ik behoeder, beschermer én doorgever ben van dat hartverwarmende licht? <

Bron: www.beeldmeditaties.nl/0/1/00/0101/.php?v=lu
Dries van den Akker sj

Creatief de winter door

**Nu de winter er staat aan te komen
en de bladeren verkleuren aan de bomen.
Als de avonden zijn wat lang
en het buiten al vroeg donker wordt.**

**Dan is het toch wel fijn
om met je handen wat bezig te zijn.
Dan is dit een idee.
En je vult er je avond mee.**

Door Zuster Alexia Beekman

Patroon van de bedsokken

Benodigdheden:

Breinaalden nr. 4, Haaknaald nr. 4, Breiwol dikte nr. 4 (twee knotten)

70 of 80 steken (hoe meer steken, hoe langer de sok wordt) opzetten met minimaal pennen 4. Dan twee naalden/toeren één recht en één links breien.

In de derde naald/toer: de gaatjestoer (één recht, één links, één omslaan, twee samen breien)

Dan twee steken breien, zoals het zich voordoet, dan weer omslaan, twee samen breien.

Zo zeven maal herhalen.

Dan weer de naald uitbreien zoals het zich voordoet (recht boven recht, links boven links).

Dan nog acht naalden/toeren: één recht, één links.

Dan 23 of 24 naalden/toeren ribbel (alles recht breien).

Dan weer acht naalden/toeren: één recht, één links.

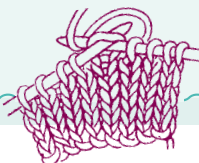
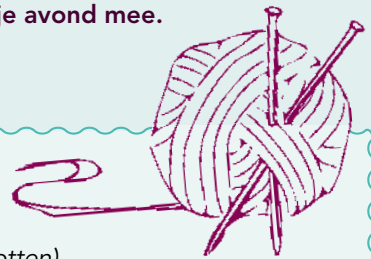
Gaatjestoer breien als bij het begin -> wel tegenover elkaar.

Dan drie naalden/toeren: één recht, één links.

De steken worden afgekant.

Dan driedraads 250 stokjes haken en die er gekruist doorheen rijgen en het voorste stuk dichtmaken tot aan de gaatjes.

Veel succes! <

ACTUALITEITEN

Brei uw levensdraden

Wij allen breien ons leven iedere dag een stuk verder.

De een breit vol liefde en zorgzaam,
men merkt wat een vreugde het voor hen is,
hun levenswerk vorm te geven.

Anderen breien moeizaam en met tegenzin,
men merkt wat een inspanning
en werk het hun kost, 'het leven'
iedere dag opnieuw te beginnen.

Velen kiezen een ingewikkeld patroon,
anderen een heel eenvoudig.
Dikwijls is het een bont breiwerk,
of een stuk in sombere kleuren.

We kunnen de kleuren niet altijd zelf kiezen
en ook de kwaliteit van de wol wisselt,
soms wit en zacht, soms grijs en ruw.

Dikwijls laat je een steek vallen,
Of ze valt vanzelf zonder jouw toedoen...
En dan blijven er gaatjes en
een onvolledig patroon.
Soms trekken de draden
en dat veroorzaakt alleen maar knopen.

Wanneer wij ons leven nauwkeurig bekijken,
weten we precies welke plaatsen dat zijn.
En dikwijls gebeurt het dat iemand
zijn breiwerk in de hoek gooit.

Het zal voor ons mensen
een eeuwig geheim blijven,
hoeveel levensdraden er overblijven
die wij nog moeten breien.

Je hebt die naald in je hand,
je kunt het patroon veranderen,
ook de techniek of het werkstuk,
maar helemaal uittrekken
kan men niet, ook niet een klein,
een heel klein stukje...

Maar hoe dat breiwerk van ons
leven ook geworden mag zijn,
in Gods ogen is het uniek en kostbaar.
Onder Zijn liefdevolle blik lossen
die knopen en verdraaiingen op,
worden fouten hersteld,
veranderen ladders in
het patroon.

Met vaste hand voegt Hij ons breiwerk
in Zijn totale, grote en wonderbare
scheppingpatroon in.

bron onbekend

ACTUALITEITEN

Wie zet een 'punt'?

In het zomernummer kon u lezen in een interview met Zuster Ine Sterk, dat zij voornemens was om voorgoed te verhuizen naar het Moederhuis. Inmiddels is dat een feit. Er is door velen (officieel) afscheid genomen van haar in 'Huis ter Hagen' in Driehuis. Enkele zusters van ons waren daarbij ook aanwezig. Terecht dat het een bijzonder afscheid was, sinds 1998 heeft Zuster Ine er met hart en ziel gewerkt, vooral voor zieke en eenzame mensen en in de pastorale dienst.

Door Zuster Cecilia van der Poel

Een groot deel van haar leven gaf ze haar tijd en zorg aan gehandicapte kinderen. Zelf zegt ze daarover: 'Die kinderen hebben mij gemaakt tot wat ik nu ben. Eigenlijk zou de regering een ieder moeten verplichten om een tijdje dat werk te doen. Ik denk dat ze dan heel anders zouden regeren'.

Maar nu vond ze dus dat ze een 'punt' moest zetten achter haar werk in Driehuis en gaan wonen in het Moederhuis in den Bosch.

Toen Bisschop Punt hierover hoorde, vond hij dat deze zuster een ereteken verdiende. Nu ze zelf een punt had gezet, werd haar een ereteken van Sint Bavo toegekend. De tekst luidde aldus:

Jozef Marianus Punt, Bisschop van Haarlem – Amsterdam, heeft vanwege grote verdiensten voor de kerk van het Bisdom Haarlem – Amsterdam, aan Sekelina Margretha Marta (Zuster Ine) Sterk, geboren 21 augustus 1925 te Beverwijk, het ereteken van Sint Bavo toegekend.

Haarlem 2012

Jozef M. Punt – Bisschop

Een mooie medaille van de Heilige Bavo met kleurig lint kreeg ze in een mooi doosje met een kleine uitgave erbij die ze op haar borst kan spelden. Zij werd genoemd: 'Een vrouw in beweging', iemand die steeds zoekt naar het goede en probeert iets te verbeteren. In Huis ter Hagen wist zij zich gedragen. Wij hopen dat zij datzelfde gevoel in onze gemeenschap mag ervaren. <

Zomaar een zondag

Door Zuster Til Lagerberg

Zomaar een zondag? Maar de eerste zondag van september was voor ons niet zo gewoon. Ds. Marieke den Hartog had ons (Zuster Paula en mij) uitgenodigd om in de protestantse gemeente van Sint-Michielsgestel aan de zondagsviering deel te nemen. Het was voor ons een bijzondere viering die veel verschilt van onze traditionele eucharistieviering.

Het thema van de viering was *Leven met aandacht*. Hebben we wel genoeg aandacht voor de mensen om ons heen, voor God, voor onszelf, was de vraag. Hoe en waar vinden we rust om de dingen die wij doen met aandacht te doen? De zondag zou een dag moeten zijn om werkelijk tot de rust te komen die nodig is om je leven als zinvol te ervaren.

De bekende schriftlezing over Martha en Maria werd voorgelezen. Ds. Marieke stelde de vraag: Wie spreekt je het meeste aan: Maria aan de voeten van Jezus of Martha die druk in de weer was met allerlei beslommeringen?

Zuster Paula kreeg de gelegenheid hierop te reageren. 'Maria spreekt mij het meeste aan. Zij stond in alle rust open voor het Woord van de Heer. Dat was voor haar het belangrijkste. Martha was de zorgende die zich geen tijd gunde om rustig te luisteren, maar geheel in beslag genomen werd door tijdelijke zaken. Zo gaat het ook vaak in ons leven. Maar wij kunnen Maria niet los zien van Martha. Bidden én werken zijn allebei van grote betekenis in ons leven. Actie én contemplatie zijn een vast onderdeel van onze gang door het leven.'

Hierna gingen wij in workshops uiteen. Wij kregen gelegenheid te vertellen

- over het ontstaan van onze congregatie;

- een overzicht te geven van onze liefdewerken in Nederland en Indonesië;
- hoe wij invulling geven aan ons leven nu wij ouder worden;
- over het Huis voor Spiritualiteit.

Wij spraken ook over het boek *Jonge Wijn in Nieuwe Zakken* van de Amerikaanse theologe Zuster Sandra Schneiders. Zij geeft daarin een eigentijdse voorstelling van religieus leven in onze tijd, speciaal over de geloften. Een kloosterling legt drie geloften af:

- De gelofte van **armoede**, niet gezien als materieel tekort, maar als het afzien van overvloedige bezittingen en de bereidheid te delen.
- De gelofte van **celibaat**, niet gezien als niet trouwen en geen gezin stichten, maar als zorg en liefde geven aan alle mensen die op je weg komen.
- De gelofte van **gehoorzaamheid**, niet alleen bedoeld als bereidwillige onderworpenheid aan de overheid, maar gehoor geven aan wat mensen van je verlangen en verwachten.

Na een gezamenlijk dankgebed, een lied en de zegen van ds. Marieke eindigde de viering.

Met een gezellige, feestelijke lunch werd deze oecumenische bijeenkomst afgesloten. Oecumene in de ware zin des woords; eenheid van alle kerken. <

ACTUALITEITEN

Zuster Antonio 100 jaar

Uit Brabants Dagblad d.d. 14 september 2012

**Honderdjarige
leest nog altijd voor****Nuland**

Zuster Antonio Verspagen is honderd jaar. Dit heuglijke feit vierde zij gisteren met haar medezusters en familie. Zij is dit jaar de tweede bewoner van Sint-Jozefoord, die deze bijzondere leeftijd viert.

Zuster Antonio komt uit een gezin met negen kinderen. Zij heeft gewerkt als novicenmeesteres, als overste en daarna als onderwijzeres handwerken. Nog steeds wandelt zij graag met haar medezusters en leest voor aan slechtienden

Ook gaat ze nog elke twee weken op bezoek bij haar zus in Sint-Oedenrode.

Stilte en vriendschap zijn belangrijke thema's voor Zuster Antonio. In de tijd dat Zuster Antonio intrad was 'stilte' een hoog goed in het klooster.

Mijn leven als honderdjarige in vogelvlucht.

13 September was mijn geboortedag.

In Weert op de schans mijn eerste dag.

Op mijn 16de jaar verhuisde ik naar Son.

Ging bij Philips werken zo goed als ik kon.

*Ik kwam op het Productiebureau terecht,
om daar te werken was heus niet slecht.*

*Tien jaar ben ik daar blijven werken,
ik hoorde toen al bij de sterken.*

*Mijn levensvervulling lag echter niet daar,
ik koos voor het klooster, mijn zusje was daar.*

In het klooster ben ik gelukkig geweest.

*Daarom vier ik hier graag mijn honderdjarig feest.
En hier zal ik wel blijven tot het eind van mijn leven,
zo vraag ik me af: waar is die tijd toch gebleven?*

*De tijd die mij nog rest, neem ik dankbaar aan,
tot ik een reis maak hoog boven de maan.*

Daar is het afscheid van lichaam en geest.

Zo is dat van oudsher nog altijd geweest.

Mijn lichaam blijft op aarde onder de grond.

*Mijn ziel die hierboven de Schepper vond,
gaat de Heer tevreden en blij tegemoet
en stuurt naar de aarde een Hemelse groet.*

Met dit gedicht wil ik iedereen bedanken die mijn 100e verjaardag van 13 september jl. tot een echte feestdag heeft gemaakt. <

Zuster Antonio Verspagen

Verwachting

door Zuster Augusta de Groot

Afwachten, wachten of verwachten?

Jarenlang moeten mensen soms wachten op de vervulling van een gekoesterde kindereens.

De artsen zeggen 'afwachten' en tegen elkaar zeggen ze ook 'afwachten'. Tegen vrienden en familie klinkt hetzelfde 'afwachten' regelmatig door.

En dan opeens is het daar, 'We zijn in verwachting!'

De Adventstijd waar we midden in zitten is voor ons een tijd van verwachting. Wij verwachten onze Verlosser, het Kind in de kribbe. Op een klein en kwetsbaar Kind, zoals ieder menskind, wachten wij. Dit wachten doen wij samen met Maria en Jozef. Van afwachten kan geen sprake meer zijn, afwachten is immers passief. Wachten heeft alles in zich van actief zijn. Actief in gesprekken, in gedachten en dagelijkse doen, alles ademt ingetogen activiteit.

Actief zijn is niet direct van alles doen, maar vraagt om waakzaamheid, stilte en bij jezelf komen én wachten op wat komen gaat, een

vreugdevol wachten en dat is soms hard werken.

Je niet mee laten sleuren door de vele activiteiten om je heen, maar durven gaan staan in die houding die Maria heeft gehad en werken aan een betere wereld in onze eigen omgeving.

Vol vreugde zijn wanneer we iets goeds mogen en kunnen doen voor anderen. Blij zijn met wat er in ons leeft aan goedheid, aandacht voor anderen en liefde voor degene die in duisternis zitten of in de vrieskou van oorlog en geweld.

Mogen wij deze Adventstijd tot een warme tijd maken, vol verwachting en geluk om dat wat ons straks weer geopenbaard gaat worden: God wordt mens en wil onder ons wonen. Hij die genoemd wordt: 'God met ons, Emmanuël'.

Ik wens u toe dat er ruimte mag zijn om Hem toe te laten, én ruimte voor de ander in ons midden die nog in de tijd van afwachten zit. <

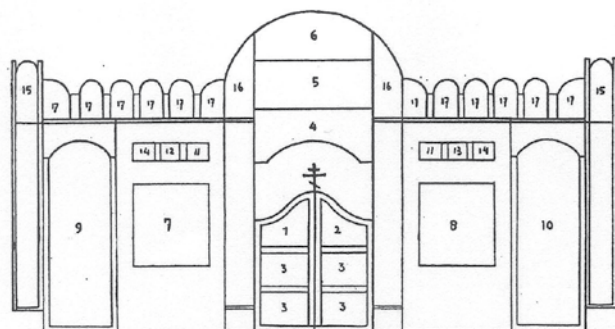
De Iconostase

Door Zuster Leonie Rabou

Wie een Oosterse kerk binnenkomt, valt meteen de beeldenwand op: de Iconostase. In de Oosterse Kerken, vooral in Rusland en in Griekenland, is het koor van de kerk gescheiden van het schip door een wand van iconen. De iconostase vormt de afscheiding tussen het altaar, dat alleen toegankelijk is voor de priesters en diakens, en de ruimte waar de gelovigen zich ophouden. Verder valt de afwezigheid van een orgel op en staan er geen stoelen. De gelovigen blijven de hele dienst staan. Zij noemen de viering Heilige Liturgie of Goddelijke Liturgie.

Deze scheiding tussen de sacrale ruimte waar de eigenlijke viering plaats heeft en de profane ruimte waar de gelovigen plaats nemen, is niet een vorm van discriminatie tussen de clerus en de leken. Wij westerlingen, willen zien en actief meedoen, met of zonder missaal. De oosterling wil schouwen, vraagt zich af: wat heeft de icoon mij te vertellen? Op het altaar vindt de ontmoeting met God plaats. Daarom mogen alleen de priester en de diakens deze heilige plaats betreden.

INDELING VAN EEN BEELDENWAND

1-2. Boodschap van Gabriël — 3. Evangelisten. — 4. Avondmaal-
voorstelling. — 5. Deësis of afsmeking. — 6. Theotokos: Moeder
Gods. — 7. Theotokos: Moeder Gods. — 8. Christus. — 9. Aarts-
engelen-Diakenen. — 10. Aartsengelen-Diakenen. — 11. Aartsenge-
len. — 12. Petrus. — 13. Paulus. — 14. Apostelen. — 15. Aarts-
vaders. — 16. Profeten. — 17. Twaalf grote feesten van het jaar.

In de iconostase bevinden zich drie deuren:

- De linkerdeur (9) geeft toegang tot de ruimte waar de eucharistie wordt voorbereid.
- De rechterdeur (10) leidt naar de plaats waar de liturgische gewaden en boeken bewaard worden.
- De middelste deuren worden ook Koningsdeuren genoemd. Achter deze deuren bevindt zich de allerheiligste ruimte. Alléén de priester die de dienst doet mag door deze deuren, de diakens niet.

De Koningsdeuren blijven het hele jaar gesloten. Ze gaan alleen open tijdens bepaalde ogenblikken van de Heilige Liturgie, bij plechtige officies. Tijdens de Paastijd staan ze wijd open en blijven zo staan tot aan het einde van de Paasweek, omdat Christus door Zijn dood en verrijzenis de hemeldeuren heeft geopend.

Op de Koningsdeuren staan altijd dezelfde afbeeldingen: Annunciatie (1-2) en de vier Evangelisten (3). Zoals Christus op het 'fiat' van Maria uit de hemel is neergedaald, zo komt Hij door de woorden van de consecratie neer op het altaar (evangelisten) en het is door het Evangelie, dat Hij altijd nog tot ons spreekt.

Het belangrijkste stuk van de iconostase, de Deësis (5), bevindt zich midden boven de Koningsdeuren. Deësis betekent: 'gebed' en 'voorspraak'. Op de Deësis staan Christus, Maria en Johannes de Doper lichtjes voorover gebogen met hun armen en handen in een smekend gebaar, de 'voorspraakhouding'.

Soms wordt tussen de Koningsdeuren en de Deësis nog het Laatste Avondmaal (4) uitgebeeld.

Ook ziet men op een iconostase vaak de twaalf belangrijkste feestdagen van de Russische Orthodoxie (17).

Bij de kleine intocht tijdens de liturgie draagt de diaken het evangelieboek. Hij wordt gevolgd door de priester. In processie verlaten zij het altaar en stellen zich op midden voor de iconostase in dezelfde gebogen houding als de Deësis:

Komt laten wij aanbidden en ons neerbuigen voor den Christus.

De iconostase benadrukt thema's, die trouwens sterk met elkaar verbonden zijn:

Menswording - Eucharistie - Eeuwig leven in de hemel.

Zij is het symbool van de scheiding tussen de goddelijke en menselijke wereld. Als de centrale ingang wordt geopend worden de twee werelden verenigd. Dit is echt een werkelijk beleven van de gemeenschap der heiligen.

Ook in 's-Hertogenbosch is een iconostase te zien. De Johannes van Damascusgemeenschap viert de Byzantijnse liturgie in een kapel van de Sint-Cathrien. Het is echter een open iconostase zonder deuren, die alleen de altaarruimte afscheidt van de rest van de kapel. <

Het altaarkuis in de Sint-Catharina-kerk te 's-Hertogenbosch

Naar aanleiding van de afbeelding van het kruisbeeld uit de Sint-Cathrien in onze stad, waarover Zuster Leonie Rabou schreef in de vorige Heeriaan (najaar 2012 jaargang 41 pagina 34 -37) wil ik graag aanvullend het volgende toelichten.

Door Ton Vogel

In 1988 werd dit kruis aangeboden aan pastoor Bernard Speekenbrink, zaliger gedachtenis, bij gelegenheid van zijn 40-jarig priesterjubileum. Verschillende parochianen namen daartoe het initiatief en ontwierpen, construeerden en schilderden zelf het kruisbeeld. De heer H. de Laat heeft het ontworpen en geschilderd (niet de bekende kunstenaar die leefde van 1900-1980, maar zijn oudste zoon Hendrik Christianus Antonius Maria, die leefde van 1932 tot 1995). Er staat aan de voet van het beeld: H. de Laat invenit et pinxit.

29

Th. Gieles (fotograaf), G. Fennis (timmerwerk voor het kruishout), Arnoud Lelijveld (van het schildersbedrijf uit de Kruisstraat 10, die zijn atelier ter beschikking stelde), diens vrouw mevrouw Lelijveld-Antonisse (die het bladgoud aanbracht), E. Smulders (voor het schaafwerk) en Mr. P.F.Ch. Smit (de opsteller van de tekst) hebben eraan meegewerkt.

Het afgebeelde altaarkruis is een zogenaamd Damianokruis. De kunstenaar liet zich inspireren door het kruis in het kapelletje van San Damiano, dat de heilige Franciscus zeer dierbaar was.

De tekst die op de blauwe bies werd aangebracht luidt:

'Rev(erendo) D(omino) B(ernardo) W(ilhelmo) M(aria) Speekenbrink
Eccl(esiae) S(anctae) Cath(arinae) B(uscoducis) Parocho Sacerdotii
Quadr(agesimo) anno expl(eto) Hanc S(anctaei) Crucis Imag(inem) d(ono)
deder(unt) grati parochiani a(nno)d(omini) MCMLXXXVII'

Dus: 'Aan de Eerwaarde heer Bernardus Wilhelmus Maria Speekenbrink, pastoor van de kerk van Sint-Cathrien in 's-Hertogenbosch. Toen het veertigste jaar van zijn priesterschap voltooid was, gaven de dankbare parochianen deze afbeelding van het heilig kruis in het jaar van de Heer 1988 cadeau'.

Een korte beschrijving van het kruis:

- Christus is met een doornenkroon afgebeeld en met een gouden kruisnimbus om het hoofd. Uit de nagelwonden stroomt bloed. Het bloed van Christus geldt als het koninklijk purper van de overwinning op de dood. Het bloed en het water die uit de rechterzijde van het dode lichaam vloeien zijn een metafoor van de twee sacramenten, Eucharistie en Doopsel. Boven in het kruis is als het ware de scheppende hand van God de Vader geschilderd. Hij beloofde Zijn Zoon als verlosser van de erfzonde te zenden. Hieronder is de Heilige Geest afgebeeld als een duif. Tezamen vormen deze elementen de gebruikelijke voorstelling van de Drie-eenheid.

- *Aan de voet van het kruis is de aarde weergegeven met gras, stenen en een schedel. De schedel herinnert aan de legende die vertelt dat het kruishout werd opgericht op de plek waar Adam is begraven.*
- *Aan het einde van de rechter kruisarm (de linkerarm van Jezus) is het attriboot van de patrones van de kerk van de H. Catharina van Alexandrië afgebeeld, het gebroken en met haken bezette rad. Van haar wordt overgeleverd dat zij door keizer Maxentius veroordeeld werd tot de marteldood door dit folterwerktuig, maar een engel vernielde dit instrument en daarna werd ze onthoofd.*
- *Aan de andere zijde zien we het regelboek en de staf van abt Bernardus van Clairvaux, de patroon van de pastoor. Op het boek prijkt het wapentje van de Cisterciënserorde, waarvan Bernardus lid was. Hij stichtte het klooster in Clairvaux. De krul van de staf is naar de binnenzijde gekeerd, om de beperkte rechtsmacht van een abt te benadrukken. Een abt heeft alleen maar zeggingsmacht binnen zijn abdij. Een bisschop heeft zeggingsmacht buiten zijn bisschopsstad in het hele bisdom en in de kerkelijke kunst (en ook – zelfs in onze tijd – in de realiteit van de kerk) moet de krul van zijn staf naar buiten gekeerd zijn.*

Over pastoor Bernard Speekenbrink is bekend dat hij op 8 april 1923 werd geboren in Waalwijk en op 22 mei 1948 tot priester werd gewijd. Hij was achtereenvolgens kapelaan te Druten (parochie HH Ewalden) van 1948-1950, student theologie (dogmatiek) aan het Angelicum te Rome tot 1953, kapelaan te Nijmegen (parochie Heilige Antonius van Padua) tot 1956, leraar aan het Grootseminarie te Haaren tot 1962, rector van het Sint Jozefziekenhuis te Veghel tot 1968 en daarna pastoor van de Sint-Cathrien (vanaf 1968) en pastor van de parochie Binnenstad vanaf 1972 uit welke functie hem in 2004 eervol ontslag werd verleend. Van 1985-2004 was hij tevens pastoor van de parochie Heilige Geest te 's-Hertogenbosch. Na zijn studie theologie in Rome promoveerde hij daar in 1953 tot doctor in de theologie op het proefschrift 'De heilsbetekenis van Christus' Verrijzenis. Formulering en betekenis van een Verrijzenis-adagium vanaf Sint Augustinus tot Sint Thomas'. Op 8 januari 2010 overleed hij in Heeswijk-Dinther. <

Met dank aan priester Norbert Smulders, voor de waardevolle adviezen.

Door Zuster Lisette Swanenberg

Wonen in een legerkamp

Zij werd verwezen naar de marge van het leven
uitgeteld,
zwanger van een kind.
Zich voortbewegend in gedachten,
bewakend wat zij droeg.
'Waar vind ik onderdak en zegen?'

Zijn voeten voelen zich niet thuis
op oorlogspaden
Zijn oog verdraagt het duister
van de dagen niet.
Zijn hand is niet gewend het wapentuig te strelen.

De weg is hard.
De zon schroeit alle schedeldaken.
'Waar vind ik onderdag en zegen?'
Zij werd verwezen naar het kamp
van de geweldenaren
uitgeteld
zwanger van een kind.

Er wordt asiel gevraagd in lopen van geweren.
Een engel komt zwijgend aan het licht
en fluistert:
'Wees maar niet bang, er is nog niets verloren'.
De bazuinen staan gereed.
De luisterende oren vertoeven reeds op aarde.

Uit: *Vanuit de boom gezien*

Geboren op
11 april 1932
te Velsen.

Overleden in Sint Jozefoord
te Nuland
op 7 november 2012.
Zij was 60 jaar
onze medezuster.

Zuster Prisca Aardenburg

*Gelijk het hert dat reikt
naar waar het water stroomt,
zó in verlangen reikt
mijn ziel naar U, o God
(Psalm 42, 1-2)*

Brief aan mijn medezuster en vriendin Prisca,

In 1987 heb ik je leren kennen. Je woonde alleen in Eindhoven in de Blécourstraat. Daarvoor woonde je in het Theresiapension. Je was daar hoofd van de keuken. In de jaren 60 veranderde er veel in de Kerk alsook in de kloosters. De groep in Strijp splitste zich op en jij woonde samen met de zusters Benita† en Pia Maria. Vóór Strijp ben je nog in verschillende andere huizen geweest waar je ook de scepter zwaaide in de keuken.

Maar je wilde meer, je wilde op zoek gaan naar je eigen diepe religieuze fundament. Je hebt de ruimte gekregen om alleen te gaan wonen. Je bent op zoek gegaan naar je diepere fundamenten en je kwam tot de ontdekking dat je je wilde inzetten voor de parochie Strijp. Je hebt de kans gekregen en je hebt je via cursussen en studie weten op te werken tot pastoraal werkster in de parochie.

Je hebt mensen begeleid die in de knel zaten, ernstig ziek waren, hun partner hadden verloren. Mensen die suïcidaal waren en mensen die worstelden met hun eigen geaardheid. Door je pastorale en sociale inzet werd je bekend bij de huisartsen, het maatschappelijk werk en andere instanties.

Het religieuze leven was je zeer dierbaar. De trouw aan je Congregatie droeg je uit daar waar je geroepen was. Je droeg het ook uit in Sint Jozefoord.

Wij samen groeiden in verbondenheid. We leerden elkaars familie kennen en als er iets te doen was in één van de families waren we van de partij. We leefden met elkaar mee in vreugde en verdriet. Je genoot er van om mee te gaan naar mijn moeder. Enkele weken geleden sprak je nog met veel warmte over mijn moeder.

Zo rond je 75ste verjaardag begon ik te bemerken dat het niet zo goed met je ging. Er was iets met je aan de hand. Maar wat.....je werd onzekerder en je gezondheid ging achteruit. Maar je wilde dat niet erkennen. Je wilde je eigenheid niet opgeven. Je leefde krampachtig en het was net of je steeds gejaagder werd om toch maar het leven vast te houden.

Samen hebben we gesproken over je naderend einde. 'Ik ben aan mijn laatste reis begonnen', zo zei je. 'Ik ben niet bang voor de dood'. De intensiteit van dat gesprek zal ik niet gauw vergeten. Psalm 42, zo zei je, is mijn leidraad die psalm verwoordt mijn levensbaan tot in mijn diepste diepte.

Op 7 november heb ik afscheid van je genomen. Ik heb je een goede reis gewenst naar Hem op wie je vertrouwde.

Lieve Prisca, je was een buitengewoon mens, een medezuster van ons allen. Dank voor al hetgeen je gedaan hebt voor je medezusters, je geloofsgenoten in Strijp en voor mij.

*Liefs,
je vriendin en medezuster Tine.*

*Stel gij op God uw hoop:
eenmaal loof ik Hem wéér
die mij bevrijdt – mijn God.
(Psalm 42,12)*

Zuster Marie Grignion Fransen

Het is fijn als je over iemand wil schrijven en je weet daar alleen maar goede dingen van. Zo iemand is voor mij: Zuster Marie Grignion of 'Zuster Anneke' zoals mijn familie haar noemde. Zij was lief, behulpzaam, vol aandacht voor de ander, betrouwbaar, dankbaar!

Bijna achttien jaar werkte ze in het Bestuurshuis en we hadden als bestuursleden een speciale band met haar. Ze leefde met hart en ziel met ons mee, met lief en leed in de familie, met ziekte en kwetsbaarheid. Ze zorgde goed voor ons allen en vooral wil ik nog benadrukken: 'je voelde je veilig bij haar'. Ze bracht koffie in de bestuurskamer, hoorde weleens wat maar ze zweeg erover en bewaarde alles in haar hart.

36

Geboren op
4 januari 1919
te Nuland.
Overleden in Sint Jozefoord
te Nuland
op 8 november 2012.
Zij was 74 jaar
onze medezuster.

Na deze periode ging ze naar Nuland. Ze had last van benauwdheid. Wij dachten: 'Ze zal niet lang meer leven', maar de boslucht werkte genezend en zo heeft ze het nog vijftien jaar vol mogen houden. En al die jaren was ze er voor de ander!

De tekst uit Psalm 116:

*'Thans wandel ik vrij voor Gods Aanschijn in het land
waar de levenden zijn',*

is zeker door haar gekozen. Ja, nu mag ze rusten en leven in het Licht van Zijn Aanwezigheid. Nu is zij vrij van zorgen voor anderen en kan ze Hem ontmoeten, Die ze heel haar leven heeft gezocht. Bij mij komt nu deze Bijbeltekst boven:

'Wie zó heeft liefgehad, is in het Licht'
1 Joh. 2, 10

Zuster Cecilia van der Poel

AGENDA

UITGAANSTIPS

- Wederom attenderen wij u met plezier op het evenement **Het Bosch Winterparadijs**. Ook in 2012 zal de Parade in december weer omgetoverd worden tot een sprookjesachtige kerstmarkt met een mooie kerstboom, de Bossche Adventskalender, vuren, muzikale optredens, verhalenvertellers, verwarmde banken en chaletjes met kerstartikelen. Het programma is bij het maken van deze agenda nog niet bekend, maar kunt u volgen via de Bossche Omroep (is huis-aan-huisblad) of www.boschwinterparadijs.nl
- **Achter de Kan: Karin Haanappel**
Een gelegenheid om stil te staan bij het kerstfeest in de beelden- de kunst.Karin Haanappel, kunsthistorica, neemt u in haar lezing mee in de wereld van de symboliek. Het kerstverhaal kennen we. Afbeeldingen van het Kerstverhaal herkennen we ook, maar de betekenis van specifieke details in middeleeuwse kunstwerken weten we vaak niet. Na de Reformatie is veel 'overbodige' kennis verloren gegaan.
Locatie: StadsBIEB centrum De Bovenkamer. Datum: 19 december 2012 om 20.00 uur. (Vanaf 19.30 uur is er koffie en thee) Prijs € 15,- (leden, vrienden AdK € 10,-). Kaarten zijn bij de biblio- theek te bestellen.

LEESTIPS

- **Gebedenboek** door Toon Hermans
Bidden is intimiteit, vragen stellen, vertrouwen hebben en geven. Voor Toon Hermans was bidden bij wijze van spreken dagelijks werk. Soms is de grens tussen meditatie en bidden, tussen praten en luisteren, niet te trekken. Het Gebedenboekje (© 1986, drieëndertig herdrukken) was velen tot troost en ook deze uitgebreide versie uit 2007 zal dezelfde dienst bewijzen; 5e dr. 2009.
ISBN 9789026127496 € 10,00
- In **Nieuwe Spiritualiteit** onderzoekt auteur Maarten Meester spirituele stromingen die niet in één religieus hokje passen. Om te achterhalen hoe gelovigen in ons land denken en voelen, voerden zes Nederlandse denkers (filosofen) uitgebreide gesprekken met aanhangers van de grote religieuze en spirituele stromingen. Ook bestudeerden ze de relevante literatuur vanuit deze drie filosofische vragen:
  1. Welk mensbeeld spiegelen deze religies ons voor?
  2. Welke moraal hangen zij aan?
  3. Welke verlossing of verlichting bieden zij aan hun aanhangers?
 De zoektocht van de filosofen resulteert in zes toegankelijke boeken over de grote wereldreligies in eigen land. Eén deel – 'Nieuwe spiritualiteit' – behandelt een aantal prominente spirituele bewegingen die hun inspiratie uit diverse religieuze of esoterische tradities putten.

ISBN: 9789025958169 Helaas is dit boek alleen tweedehands verkrijgbaar vanaf € 8,90 via (bijvoorbeeld) www.bol.com

- **Tempo doeloe, tempo sekarang**

Het proces van indonesianering in Nederlandse orden en congregaties verscheen in 2005 onder redactie van Joos van Vugt, José Eijt en Marjet Derks. Het is rechtstreeks te bestellen bij de uitgeverij via www.verloren.nl
ISBN 9065508163 € 15,00

DVD TIPS

- **Lux: Grote denkers over de toekomst**

Hoe denken filosofen en schrijvers van wereldformaat over onze toekomst in een snel veranderende wereld. Lux gaat langs bij filosofe Susan Neiman, publicist Ian Buruma, politicoloog Dominique Moisi, dichteres Antjie Krog, oprichtster van het American Islamic Congress Zainab Al-Suwaij, filosoof Charles Taylor, koranwetenschapper Nasr Abu Zayd en opperrabbijn en filosoof Jonathan Sacks. Word wereldburger in vier afleveringen. Bonustrack: een aflevering van Lux over dezelfde thema's in Nederland. Bestelwijze dvd: maak € 15,- over op rek.nr. 606.000 t.n.v. IKON, Hilversum o.v.v. LUX en uw complete adres.

- **De tien geboden**

Gerenommeerde Nederlandse filmmakers kregen van de IKON de opdracht om een documentaire bij één van de tien geboden te maken. Deze tien documentaires van 50 minuten (uitgezonden: december 2000 tot februari 2001) vormen een bijzondere interpretatie van de Bijbelse geboden. Bestelwijze dvd: maak € 78,50 over op rek.nr. 606.000 t.n.v. IKON, Hilversum o.v.v. dvd's Tien geboden en uw complete adres. U ontvangt dan naast de dvd's ook een werkboek.

- **Bewogen**

Filmgedichten in gebarentaal
ISBN: 9789054448969 € 19,-

SURFTIPS

- www.katholiekbeeld.nl
- www.boschwinterparadijs.nl
- www.beeldmeditaties.nl
- www.bewogenvrouwenlevens.nl

COLOFON

**Eenenveertigste jaargang,
Nummer 4,
December 2012**

De Heeriaan is een uitgave van de Congregatie Dochters van Maria en Joseph (Zusters van de Choorstraat). Het blad verschijnt viermaal per jaar in de maanden maart, juni, september en december en wordt in een oplage van 500 exemplaren onder relaties verspreid.

Redactie:

Brigitte Lutters (Eindredactie)
b.lutters@congregatiedmj.nl
(073) 6904 623

Zuster Veronie Franken
v.franken@cdmj.nl

Zuster Til Lagerberg
t.lagerberg@cdmj.nl

Anne-Marie Coopmans
archieff@congregatiedmj.nl
(073) 6904 616

**Kopij voor de volgende
Heeriaan uiterlijk inleveren op
15 januari 2013.**

**De voorjaarseditie ligt rond
15 maart op uw deurmat.**

DANK – DANK – DANK

Wij willen iedereen die een bijdrage heeft geleverd – in welke vorm dan ook – aan de totstandkoming van de Heeriaan in 2012 enorm bedanken. Heel graag hopen we dat we op sommigen van u ook in 2013 weer een beroep mogen doen.

Zr. Til, Zr. Veronie, Anne-Marie en Brigitte (Redactie Heeriaan)

DE HEERIAAN
WINTER 2012